

ÚJ TANTERVEINKRŐL

KELENDI GYULÁNÉ
Budapest

Útban a nevelőiskola felé...

A NEVELŐTESTÜLETI értekezletek különböző szerepet játszhatnak az iskolák életében. Helyenként eleget tesznek egy központi előírásnak, megtartják, és minden marad a megszokott keretek között. Másutt arra használják fel őket, hogy a nevelőtestület előtt álló feladatokat *értelmezzék*, az általánosan érvényes megfogalmazásukból kiszűrjék a helyileg szükséges konkrét *tennivalókat*, közösen gondolkodjanak, hogy ezzel megteremtsék a közös, *összehangolt tevékenység* nélkülözhetetlen feltételeit.

Ennek az évnak a tavaszán valamennyi iskolában az „*Útban a nevelőiskola felé*” témát vitatják meg a nevelőtestületek. Mindenütt, ahol azt akarják, hogy ez az értekezlet ne az első, hanem a második funkciót töltsse be, alaposan előkészítik az értekezletet. Nem azt jelenti ez az igény, hogy már jó korán kiosztják a szerepeket, kijelölik, *ki miről szóljon hozzá*, hiszen csak azok a hozzászólások értékesek, amelyek egymásba kapcsolódnak, egymás véleményét meghallgatva fejtik ki egyetértésüket vagy nézetkülönbségeiket. Az előkészítés azt követeli, hogy valamennyi testületi tag felkészülten kapcsolódjék *a vitába*, tehát ne hozzászólását készítse el előre, hanem alaposan *tanulmányozza át* „Az általános iskolai oktatás és nevelés tervét”, és az abban megfogalmazott követelményeket vesse össze eddigi eredményeivel, *elemezze* saját gyakorlatát, s vonja le következtetesként, mi az, amit 1978 szeptemberétől *másképp kell csinálnia* neki, illetve az egész testületnek.

Az értekezlet témája és címe senkit ne tévesszen meg, ne vonja le belőle azt a következtetést, hogy az iskolák most teszik meg az első lépéseket a nevelőiskola megvalósítása felé. Ha az általános iskola tanterveit (1946, 54, 57.) összehasonlítva megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy legállandóbb elemük *a célok meghatározása*. Természetesen ez abból, hogy iskoláink a nevelés *társadalmi szervezetei*, és ha a társadalom a célját a szocializmus teljes felépítésében határozta meg, akkor az általános iskoláknak e cél megvalósítására felkészült, személyiségük sokoldalú fejlődésében szilárdan megalapozott niemzedéket szükséges nevelni. Nevelése nem elvonatkoztatott, hanem mindig az adott társadalmi helyzettől és a társadalmi céloktól meghatározott nevelés. Új, magasabb célokat a társadalom és benne az iskola is csak az előzőleg már *kittűzött és elért célok* talaján tűzhet maga elé. Eddigi nevelési eredményeink teszik tehát lehetővé, hogy kissé magasabbra emeljük a mércét, és minden eddiginél határozottabban fogalmazzuk meg, hogy az általános iskola elsőrendű feladata *a nevelés*. Ennek előzményeként már közel egy évtizede fogalmaztuk meg *a nevelésközpontú iskolának* a programját, de az általános iskolák legelső tanterve is a sokoldalúan fejlett szocialista személyiség kibontakoztatását tűzte célul. Az értekezlet egyik alapfeladata éppen ezért, hogy reálisan mérlegelje a nevelőtestület *saját eddigi eredményeit*, amelyet a tanulóifjúság nevelésében elért.

Nem kevésbé fontos annak a tisztázása sem, hogy a nevelés és a nevelés eredményeinek előtérbe állítása nem jelentheti *a tanítás-tanulás folyamatának* háttérbe szorítását, jelentőségének csökkentését. Lényeges azonban, hogy az új dokumentum a tanulók tudásának gyarapítása helyett az „egységes, korszerű, továbbépíthető alpműveltség”

(1. kötet, 13. l.) szilárd megalapozását igényli, majd meghatározza, hogy ezen „az ismeretek, képességek, világnézet, magatartás” együttes fejlesztését érti (uo. 31. l.). Az iskolának éppen ezért nem abban kell keresnie munkájának eredményességét, hogy tanulói közül *ki mit tud*, hanem abban, hogy valamennyien tudásuk és meggyőződésük alapján *mit vallanak*, és ezek birtokában *mit és hogyan cselekednek*. Nagyon fontos ezért, hogy sehol se sikkadjon el az új dokumentum egyik lényeges vonása. Míg a régi tantervek a tantárgyi feladatok között utolsó helyen csak megemlítették, hogy „járuljon hozzá a tantárgy tanítása a maga sajátos eszközeivel a nevelés feladatainak teljesítéséhez is”, addig az új dokumentum minden tantárgy tervét a „célok és feladatok” (vö. 2. kötet 15–18., 83–86. sit.) meghatározásával vezeti be, s ezen belül *konkretizálja* a tantárgy sajátos nevelési feladatait is.

Az oktatási és nevelési feladatok együttes megvalósításához tanulmányozzák a pedagógusok *dr. Kerékgyártó Imre: A nevelés-meggyőzés* (Budapest Nevelő, 1976:3. 3–11.); *A meggyőzés eszközei, módszerei* (uo. 1977:1. 20–30. l.); *Az értékelés mint a meggyőzés eszköze* (uo. 1977:3. 30–41. l.) c. tanulmányait. Ezekben a szerző rámutat, hogy a nevelés érdekében összhangot kell teremteni a tanulók termelési, társadalmi tapasztalatai és tanult ismeretei között, mert ezek együttesen alakítják ki *meggyőződésüket*. Ha a tanult ismeretek elszakadnak az előbbiektől, az eredmény verbalizmus lesz csupán. Rámutat, hogy minden ember tudatában élnek vélt tudások, előítéletek és hamis tudattartalmak is, amelyekből együttesen *hitük* szerveződik. A nevelőiskola éppen ezért a nevelés változatlanul legfontosabb eszközét, a tanítás-tanulást úgy szervezi, hogy az ismereteken és tapasztalatokon alapuló meggyőződések egyre nagyobb, a vélt tudáson, előítéleteken, hamis tudattartalmakon alapuló hiten egyre kisebb helyet foglaljanak el a tanulók tudatában. Ügyelni kell azonban, hogy hitüket ki ne oltuk, csak addigi alapjaikról leválasztva ötvözzük egybe meggyőződésükkel. Olyan emberekre van ugyanis szükségünk, akik *hittel és meggyőződéssel* építik szocialista társadalmunkat, végzik munkájukat és együttműködnek munkatársaikkal.

A MÁSİK NAGYON fontos tisztázandó kérdés a tanítási órák és az egyre nagyobb teret elfoglaló *tanítási órán kívüli foglalkozások* összhangjának a kérdése. Társadalmi szükséglet teszi az iskolák feladatává, hogy a tanulók tanítási órán kívüli idejét is megszervezze. Jelentős lépés ebből a szempontból, hogy az új dokumentum először tartalmazza *a tanítási órán, sőt az iskolán kívüli nevelés* programjának alapelveit is (1. kötet 117–151. l.). Ezt fogja majd kiegészíteni az OM napközi otthoni Útmutatója, amelyet minden valószínűség szerint az értekezletig minden érdekelt nevelő kezébe fog kapni. Az alapelvek nyomatékosan hangsúlyozzák az iskola egyre szélesedő *nyitottságát*. Világosan kell látnunk azonban, hogy ez nemcsak *befelé* érvényesül, *kifelé* is erősíteni kell az eddigi kezdeményezéseket, de elsősorban a közművelődési törvény alapján. Így érthető, hogy az új tanterv a napközi otthonon, az úttörőmozgalom és a család mellett kiemelten foglalkozik a termelőüzemekkel, valamint a közművelődési, kulturális és sportintézményekkel kiépítendő kapcsolatokkal (145–151. l.) is. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ezek a kapcsolatok nem merülhetnek ki abban, hogy a nevelők esetenként elviszik tanítványaikat a könyvtárba, színházba, művelődési házi rendezvényekre. Igényükké tegyék, hogy nevelői kíséret nélkül is felkeressék ezeket, szokjanak hozzá, hogy nélkülük nem lehet teljes felnőtt életük sem.

Megszívlelendő az új programnak az a megállapítása, hogy *a napközi otthonok* változatos foglalkozásokkal, a gyermekek nyugalmát biztosító körülmények és az aktivitáspihenés megfelelő ritmusának biztosításával vonzóvá kell válniuk a tanulók számára (1. kötet 132. l.). Az országban egyre inkább gyarapodik a jó napközi otthonok száma, mégis úgy érzem, az adott helyzetet az elérendő céllal összevetve majdnem mindenütt

megjelölhetnek még az iskolák megvalósítandó feladatokat. Célszerűnek tartanám egyébként, ha az értekezleten az egész nevelőtestület tájékoztatására az *alsó tagozatos, az osztályfőnöki és a napközi otthoni* munkaközösség vezetője röviden ismertetné azokat a változtatásokat, amelyeket saját területükön kell megvalósítaniuk. Ügyeljenek azonban arra, hogy olyan részletekbe ne bocsátkozzanak tájékoztatásukban, amelyek már csak a munkaközösségre tartoznak.

VÁRHATÓ, hogy a legtöbb problémát az értékelés-osztályozás új követelményei fogják előidézni. Jelentős ebből a szempontból, hogy a tanterv kísérletet tesz a *követelmények* pontosabb, konkrétabb meghatározására, és elkülöníti a kötelező törzsanyagot és a lehetséges kiegészítőt. Lényeges azonban, hogy az értékelés kérdésében megszülessék a nevelőtestületi egység. Mindenekelőtt tisztázódjék, hogy az *értékelés* sokkal szélesebb körű, átfogóbb fogalom, mint az *osztályozás*, amely sohasem vállalkozhatott többre, mint a pillanatnyi tudás minősítésére. Az általános iskolában, amelyben potenciálisan helyet foglal a jövő államférfia és segédmunkása, írója és olvasója a *gyermek értékét nem határozhatják meg tantárgyi osztályzatai*. (Ajánlott olvasmány ehhez Móra Ferenc: A másik család, benne kis Pétör alakja.) Azt mindenképpen el kell érni, hogy valamennyi tanuló a saját képességeinek, lehetőségeinek mértékében, de eredményesen és szilárdan sajátítsa el az alapműveltséget (jeleltől-elégségesen). Meggyőződésem szerint ezen a ponton az értekezletnek ki kell lépnie a tantervi keretből. A nevelőtestületeknek fel kell ismerniük, hogy egyetlen tantervi változás sem vezethet célhoz, ha nem változik vele párhuzamosan a *nevelők magatartása* is. Túl kell lépniük régi beidegződéseiknek, megszokásaikon, meg kell változtatniuk a tantárgyi anyaggal, azoknak követelményeivel és nem utolsósorban tanítványaikkal gyakran évtizedes gyakorlat alatt kialakult viszonyukat. Ehhez a dokumentumok csak az *iránytű* szerepét tölthetik be.

Gondolatokat kívántam felvetni a közeledő nevelési értekezlettel kapcsolatban. Szociológiai, pszichológiai felmérések szerint a pedagógus egyik legnélkülözhetetlenebb tulajdonsága a *tapasztalatcsere fogékonyság*. Ehhez elengedhetetlen, hogy gondolatainkat közöljük, és belőlük a megszívlelendőket el is fogadjuk.



DR. CSIKESZ ERZSÉBET

Esztergom

Irodalmi szöveg értelmezése az alsó tagozatban

A gyermek óvodáskorban benne él a művészi szemiotika világában, él a zene, a költészet, a tánc közegeiben. Az alsó tagozatos anyanyelvi oktatásnak ennek az egységes énnel a megtartásában kell jelentős szerepet vállalnia. Ez többek között az oktatás-nevelés szempontjából jelenti az irodalmi alkotások befogadásában a spontaneitás érvényesülését és a mű befogadásának vezérlését – a reflexszerű benyomások lehetőség és mennyiség körének tanítás útján való bővítését.

Minden emberi dialógus szituációban zajlik. Dialógus az irodalmi alkotás is a kommunikációelmélet értelmében. A feladó üzenetét csak szövegérteléssel tehetjük magunkévá, szövegértés nélkül nincs művészi recepció. A szövegértelmezés látszólag a grammatikai szint feladata, de az irodalom eszközével, a nyelvvvel a képiség közegeiben